

Dysgu gydol oes Cymraeg a dwyieithog:

**gweledigaeth ar gyfer y sector ôl-orfodol yng Nghymru
(2020 i 2025)**

**Y Coleg Cymraeg Cenedlaethol
Chwefror 2020**

Coleg
Cymraeg
Cenedlaethol

Cynnwys

1. Cyflwyniad.....	3
2. Gweledigaeth.....	3
3. Crynodeb o argymhellion y Coleg	4
4. Mewn ffocws: y sectorau ôl-16 ac addysg uwch.....	8
a. Addysg bellach cyfrwng Cymraeg a dwyieithog	8
i. Gweledigaeth	8
ii. Cyd-destun	8
iii. Blaenoriaethau ac argymhellion	8
b. Prentisiaethau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog	10
i. Gweledigaeth	10
ii. Cyd-destun	10
iii. Blaenoriaethau ac argymhellion y Coleg	10
c. Y Gymraeg mewn addysg uwch.....	11
i. Gweledigaeth	11
ii. Cyd-destun	11
iii. Blaenoriaethau ac argymhellion y Coleg	12

CYSYLLTU Â NI:

Coleg Cymraeg Cenedlaethol

Y Llwyfan

Heol y Coleg

Caerfyrddin

SA31 3EQ

01267 610400

colegcymraeg.ac.uk

@ColegCymraeg

1. Cyflwyniad

Lansiwyd [Cynllun Strategol](#) pum mlynedd y Coleg Cymraeg Cenedlaethol ym mis Chwefror 2020. Mae'r cynllun yn amlinellu gweledigaeth a gwerthoedd y Coleg ar gyfer y cyfnod dan sylw ac yn amlinellu'r blaenoriaethau strategol er mwyn cyflawni'r weledigaeth.

Mae'r ddogfen hon yn crynhoi prif gynlluniau'r Coleg ar gyfer y cyfnod fesul sector ac yn amlinellu argymhellion polisi a chyllido ar gyfer llywodraeth nesaf Senedd Cymru, a fydd yn cefnogi'r Coleg i gyflawni ei gynlluniau.

Mae'r blaenoriaethau a'r argymhellion yn seiliedig ar gynllunio manwl ac ymgynghori helaeth gyda'r sector ôl-orfodol.

2. Gweledigaeth

Gweledigaeth y Coleg Cymraeg Cenedlaethol yw fod y Gymraeg yn rhan hanfodol o batrwm dysgu gydol oes pobl Cymru, ac yn benodol yng nghyd-destun addysg ôl-16 ac addysg uwch.

Mae hon yn weledigaeth uchelgeisiol, hir-dymor ac yn rhan gwbl allweddol o strategaeth Cymraeg 2050 Llywodraeth Cymru i greu miliwn o siaradwyr Cymraeg. Mae'r Llywodraeth wedi adnabod twf sgiliau dwyieithog ar draws y sector gyhoeddus ond yn benodol ymhlith y gweithlu iechyd a gofal, addysg a gofal plant fel blaenoriaethau ac mae disgwyliadau Safonau'r Iaith Gymraeg ar draws yr economi yn golygu bod y galw am weithlu dwyieithog yng Nghymru ar gynydd.

Tra bod gwaith cychwynnol y Coleg wedi canolbwyntio ar gynnig cyfleoedd astudio ar lefel addysg uwch i siaradwyr Cymraeg, mae cyfrifoldebau newydd y Coleg dros y sector addysg bellach a phrentisiaethau, a chynlluniau cyffrous y Coleg i ddenu cynulleidfaoedd newydd i ystyried y Gymraeg a dwyieithrwydd fel rhan o'u hastudiaethau addysg uwch, yn golygu bod potensial y Coleg i gyfrannu at y nod o greu miliwn o bobl sy'n siarad ac yn defnyddio'r Gymraeg erbyn 2050 yn cynyddu'n sylweddol.

O ystyried y niferoedd o ddysgwyr, hyfforddeion a myfyrwyr sy'n cofrestru bob blwyddyn yn y sector ôl-orfodol, a'u cyswllt uniongyrchol â'r economi, cyflogaeth, gwasanaethau cyhoeddus a dinasyddion Cymru, cred y Coleg y gall wneud gwahaniaeth enfawr i sgiliau a defnydd iaith yn ein cymunedau. Ond **er mwyn llwyddo, mae angen adnoddau, cefnogaeth a chydweithrediad ein partneriaid a'n cyllidwyr.**

3. Crynodeb o argymhellion y Coleg

v

Heriau i'w datrys	Argymhelliad y Coleg	Effaith derbyn yr argymhelliad	Effaith peidio derbyn yr argymhelliad
Addysg Bellach			
<p>Fel rhan o bolisi Llywodraeth Cymru i greu miliwn o bobl sy'n siarad a defnyddio'r Gymraeg erbyn 2050, lansiwyd Cynllun Gweithredu ar gyfer Addysg Bellach a Phrentisiaethau Cymraeg a dwyieithog yn Ionawr 2019.</p> <p>Ar hyn o bryd, canran isel o staff o fewn y Colegau addysg bellach (AB) sy'n medru'r Gymraeg, ac mae hyd yn oed llai yn gallu dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. O ganlyniad, nifer cyfyngedig o gyrsiau sydd ar gael i ddysgwyr yn y Gymraeg.</p> <p>Dros 12 mis, bu cynnydd pwrpasol o ran gweithredu amcanion tymor byr y Cynllun ond nifer fach o ofynion tymor canolig y Llywodraeth sy'n ymwneud â chynyddu darpariaeth y gellid eu cyflawni oddi mewn i'r ffrâm gyllido bresennol.</p>	<p>Argymhelliad 1: Ar gyfer y flwyddyn ariannol 2020/21, mae angen buddsoddiad ychwanegol o £810,000 gan Lywodraeth Cymru er mwyn dechrau ar y gwaith o gynyddu sgiliau iaith staff yn y sector sydd eisoes wedi eu cyflogi, ac er mwyn recriwtio staff newydd sy'n medru blaenoriaeth drwy gyfrwng y Gymraeg.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cynllun Addysgu Cenedlaethol: peilot yn cael ei sefydlu yn y meysydd blaenoriaeth (recriwtio hyd at ddau aelod staff CALI i bob sefydliad) • Cynllun Mentora Cenedlaethol yn cael ei sefydlu er mwyn cefnogi sgiliau iaith staff sydd eisoes wedi eu cyflogi • Colegau AB yn cynnig peth darpariaeth Gymraeg ar draws rhai o'r meysydd blaenoriaeth • Dysgwyr yn dechrau elwa o ddatblygu sgiliau Cymraeg a dwyieithog sy'n eu galluogi i ddefnyddio'r sgiliau hynny yn y gweithle ac yn gymdeithasol. 	<ul style="list-style-type: none"> • Cynnydd araf iawn neu dim cynnydd yn lefel y ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog ar draws ein colegau addysg bellach • Methiant i fanteisio ar ewyllys da o fewn y sector AB – colli momentwm • Methiant i gyrraedd y targedau a osodwyd yn y Cynllun Gweithredu.
	<p>Argymhelliad 2: Ar gyfer tymor nesaf Senedd Cymru, dylid ymrwmo i weithredu'r Cynllun Gweithredu AB yn ei gyfanrwydd dros gyfnod o dair blynedd gyda'r nifer o bynciau a gefnogir yn cynyddu blwyddyn ar flwyddyn yn unol ag uchelgais y Llywodraeth. I gyflawni'r weledigaeth bydd angen cyllideb dros dair blynedd fel a ganlyn: Blwyddyn 1: £1,400,000 Blwyddyn 2: £2,500,000 Blwyddyn 3: £3,200,000</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Y Cynllun Gweithredu Addysg Bellach yn cael ei gyflawni dros dymor nesaf Senedd Cymru: • Colegau AB yn cynnig darpariaeth Gymraeg ar draws yr holl feysydd blaenoriaeth • Dysgwyr yn elwa o ddatblygu sgiliau Cymraeg a dwyieithog sy'n eu galluogi i ddefnyddio'r sgiliau hynny yn y gweithle ac yn gymdeithasol • Naws a diwylliant colegau addysg bellach yn dod yn fwy Cymreig. 	<ul style="list-style-type: none"> • Cynnydd araf iawn neu dim cynnydd yn lefel y ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog ar draws ein colegau addysg bellach. • Methiant i fanteisio ar ewyllys da o fewn y sector AB – colli momentwm. • Methiant i gyrraedd y targedau a osodwyd yn y Cynllun Gweithredu

Prentisiaethau

<p>Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i greu 100,000 o brentisiaethau newydd erbyn diwedd tymor y Cynulliad hwn ac mae eu Cynllun Gweithredu Addysg Bellach a Phrentisiaethau Cymraeg yn ymrwymo i gefnogi mwy o hyfforddeion i astudio'n ddwyieithog.</p> <p>Ar hyn o bryd nifer cyfyngedig iawn o gyfleoedd hyfforddi Cymraeg a dwyieithog sydd ar gael, yn bennaf oherwydd diffyg cymwysterau a phrinder hyfforddwyr ac aseswyr cyfrwng Cymraeg.</p> <p>Nid yw'r Llywodraeth ar hyn o bryd yn gosod disgwyliadau clir i ddarparwyr prentisiaethau ynglŷn â'u cyfrifoldebau o ran datblygu mwy o gyfleoedd hyfforddi Cymraeg a dwyieithog.</p>	<p>Argymhelliad 3: Dylai'r Llywodraeth sicrhau bod y cytundebau rhyngddynt hwy a'r darparwyr prentisiaethau, a fydd yn cael eu hadolygu nesaf yn ystod haf 2020, yn cyfeirio'n glir at ddisgwyliadau'r Llywodraeth o ran targedau am y Gymraeg a dwyieithrwydd.</p>	<p>Y Cynllun Gweithredu ar gyfer Prentisiaethau Cymraeg yn cael ei gyflawni dros dymor nesaf Senedd Cymru:</p> <ul style="list-style-type: none"> Darparwyr prentisiaethau'n cynnig darpariaeth Gymraeg a dwyieithog ar draws y meysydd blaenoriaeth Cymraeg 	<ul style="list-style-type: none"> Cynnydd araf iawn neu dim cynnydd yn lefel y ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog ar draws darparwyr prentisiaethau Methiant i fanteisio ar ewyllys da o fewn y sector – colli momentwm Methiant i gyrraedd y targedau a osodwyd yn y Cynllun Gweithredu
	<p>Argymhelliad 4: Ar gyfer tymor nesaf Senedd Cymru, dylid clustnodi cyllideb rhesymol i'r Coleg er mwyn sicrhau bod strwythurau cefnogi cenedlaethol yn eu lle. Byddai'r strwythurau hyn yn galluogi cynllunio strategol, dylanwadu ar dargedau a gweithredu prosiectau penodol:</p> <p>Blwyddyn 1: £500,000 Blwyddyn 2: £725,000 Blwyddyn 3: £865,000</p>	<p>Y Cynllun Gweithredu ar gyfer Prentisiaethau Cymraeg yn cael ei gyflawni dros dymor nesaf Senedd Cymru:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hyfforddeion yn elwa o ddatblygu sgiliau Cymraeg a dwyieithog, sy'n eu galluogi i ddefnyddio'r sgiliau hynny yn y gweithle ac yn gymdeithasol Naws a diwylliant gweithleoedd yn dod yn fwy Cymreig. 	<ul style="list-style-type: none"> Cynnydd araf iawn neu dim cynnydd yn lefel y ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog ar draws darparwyr prentisiaethau. Methiant i fanteisio ar ewyllys da o fewn y sector – colli momentwm. Methiant i gyrraedd y targedau a osodwyd yn y Cynllun Gweithredu.

Addysg Uwch

Cynnal a chyfnerthu'r ddarpariaeth bresennol

<p>Mae sefyllfa'r Gymraeg mewn addysg uwchwedi trawsnewid dros y degawd diwethaf ac mae'r Coleg, ar y cyd â'r prifysgolion, wedi cyflawni hyn mewn amgylchedd heriol, cystadleuol a chyfnwidiol. Mae cyllideb graidd y Coleg ar gyfer y sector addysg uwch wedi aros yn yr unfan ers 2016. Mae hyn yn golygu bod dygymod â'r cynnydd yn y gost o gynnal y ddarpariaeth Gymraeg, e.e. codiadau cyflog, pensiynau a chwyddiant, wedi bod yn fater o gryn byrder i'r prifysgolion</p>	<p>Argymhelliad 5: Dylid cynyddu grant graidd y Coleg ar gyfer addysg uwch i gyfateb i gynnydd mewn chwyddiant ers 2011. O gyflawni hyn bydd modd sicrhau:</p> <ul style="list-style-type: none"> bod y ddarpariaeth a ariennir eisoes yn cael ei chynnal; bod amser darlithwyr cyfrwng Cymraeg yn cael ei warchod at ddiben dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg; ni cheir unrhyw grebachu ar y ddarpariaeth bresennol. 	<p>Cyfnerthu a chynnal y ddarpariaeth Gymraeg bresennol.</p>	<p>Darpariaeth Gymraeg mewn addysg uwch yn sefyll yn stond ac mewn nifer o feysydd yn crebachu</p>
--	--	--	--

Ymestyn y ddarpariaeth a denu cynulleidfaoedd newydd drwy sicrhau bod y Gymraeg yn elwa o difidend Diamond

<p>Er bod sefyllfa addysg uwch Cymru yn fregus ar hyn o bryd, a bod hynny'n gwneud cynnal y ddarpariaeth Gymraeg yn heriol yn wyneb y toriadau mewn nifer o brifysgolion, mae nifer o gyfleoedd i ddenu cynulleidfaoedd newydd at addysg uwch cyfrwng Gymraeg a dwyieithog.</p>	<p>Argymhelliad 6: Dylid clustnodi swm penodol o'r cyllid strategol sy'n deillio o adroddiad Diamond ar gyfer darpariaeth yn y Gymraeg mewn addysg uwch a rhoi cyfrifoldeb dros y gyllideb i'r Coleg Cymraeg. Awgrymir bod swm o £2 miliwn yn y flwyddyn 2021/22 yn addas. Byddai gweithredu hyn heb roi cyfrifoldeb cynllunio strategol penodol i'r Coleg Cymraeg yn aneffeithiol. Un o'r prif resymau dros sefydlu'r Coleg oedd bod prosesau monitro a chynllunio CCAUC yn annigonol.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cynyddu cyfleoedd o fewn y modelau presennol • Cynyddu darpariaeth ar raddau sylfaen, gradd brentisiaethau, graddau rhan amser a graddau ôl-raddedig, yn ogystal â chefnogi nifer cyfyngedig o feysydd lle nad oes modd astudio yn y Gymraeg ar hyn o bryd. • Cynyddu'r darpariaeth sydd wedi ei theilwra'n benodol i fyfyrwyr sy'n llai sicr o'u sgiliau Cymraeg. • Ehangu mynediad a denu cynulleidfaoedd newydd i'r Gymraeg mewn addysg uwch 	<ul style="list-style-type: none"> • Darpariaeth Gymraeg ar gael i fyfyrwyr rhugl a hyderus yn unig.
---	--	--	---

Sicrhau cyflenwad digonol o athrawon i ddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg

<p>Bydd sicrhau cyflenwad digonol o athrawon, darlithwyr a hyfforddwyr Cymraeg yn allweddol i lwyddiant Cymraeg 2050. Ar hyn o bryd mae'n anochel na fydd y targedau presennol ar gyfer cynyddu niferoedd athrawon sydd yn dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yn cael eu cyrraedd, gan gynnwys dysgu'r Gymraeg fel pwnc yn y sector uwchradd. Nid oes gan y Coleg rôl gynllunio yn y maes hwn.</p>	<p>Argymhelliad 7: Dylid rhoi cyfrifoldeb penodol i'r Coleg i arwain ar drefniadau cenedlaethol ar gyfer hyfforddi athrawon gyda sgiliau Cymraeg a dwyieithog. Yn y lle cyntaf byddai angen cyllid ychwanegol o £200,000 y flwyddyn ar y Coleg i ymgymryd â rôl o'r fath. Byddai hyn yn galluogi'r Coleg i arwain y gwaith a sicrhau cyllideb ddigonol i gefnogi darparwyr drwy rannu arfer dda a hyfforddi/datblygu staff.</p>	<p>Corff cenedlaethol profiadol gyda chyfrifoldebau penodol yn arwain ar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • greu targedau ar gyfer hyfforddi nifer ddigonol o athrawon cymwys • gweithio gyda phartneriaid er mwyn sicrhau darpariaeth ddigonol ac o ansawdd • gweithio gyda phartneriaid er mwyn sicrhau bod nifer ddigonol yn cofrestru i hyfforddi fel athrawon yn y sector Gymraeg. 	<p>Llywodraeth Cymru'n methu â chyflenwi digonol o athrawon Cymraeg a dwyieithog ac yn methu diwallu'r galw cynyddol am athrawon cymwys a grëir gan y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (WESPs).</p>
--	--	---	---

Datblygu gweithlu dwyieithog ar gyfer y Gwasanaeth Iechyd

<p>Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod gweledigaeth glir yn eu strategaeth Mwy Na Geiriau ar gyfer darparu gofal a gwasanaeth iechyd i bobl Cymru yn eu hiaith ddewisol.</p> <p>Mae Byrddau Iechyd ar draws Cymru yn adrodd bod recriwtio gweithlu dwyieithog yn her sylweddol.</p> <p>Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC/HEIW) yw'r corff sy'n gyfrifol am gynllunio a datblygu gweithlu'r GIG yng Nghymru.</p>	<p>Argymhelliad 8: Dylid sefydlu perthynas strategol agos rhwng AaGIC a'r Coleg Cymraeg er mwyn cytuno ar dargedau a nodau addas a datblygu cynlluniau pwrpasol i gynyddu sgiliau Cymraeg a dwyieithog gweithlu'r gwasanaeth iechyd yng Nghymru.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Llywodraeth Cymru a'r Byrddau Iechyd yn gwneud cynnydd sylweddol o ran cyflawni nodau cynllun Mwy Na Geiriau. • Y Byrddau Iechyd yn adrodd bod recriwtio gweithlu dwyieithog yn llai o her nag o'r blaen. • Pobl Cymru yn fwy tebygol o fedru cyfathrebu'n effeithiol â darparwyr gofal, sy'n arwain at ansawdd gwell o ofal.	<ul style="list-style-type: none"> • Cynnydd araf iawn neu ddiffyg cynnydd o ran cyflawni nodau cynllun Mwy Na Geiriau. • Y Byrddau Iechyd yn parhau i adrodd bod recriwtio gweithlu dwyieithog yn her sylweddol. • Pobl Cymru yn parhau i gael anhawster wrth geisio cael gofal a gwasanaethau iechyd yn y Gymraeg ac felly ansawdd y gofal a dderbynnir yn dioddef
--	---	---	---

Cydweithio'n effeithiol ar draws y sector ôl-orfodol er mwyn cynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog

<p>Mae'r newidiadau arfaethedig i'r sector ôl-orfodol yng Nghymru a chynlluniau'r Llywodraeth i sefydlu'r Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil Newydd (CADY/CTER) yn cynnig cyfle euraid i sicrhau bod y sector gyfan yn ymrwmo i gydweithio gyda'r Coleg mewn modd effeithiol a strategol er mwyn cefnogi'r nod o gynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg.</p>	<p>Argymhelliad 9: Dylid sefydlu perthynas strategol agos rhwng y Coleg a CADY er mwyn hwyluso cydweithio effeithiol ar draws y sector ôl-orfodol yng Nghymru a chynyddu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Llwybrau dilyniant yn cael eu creu sy'n annog dysgwyr, hyfforddeion a myfyrwyr i barhau â'u hastudiaethau Cymraeg ac i ddefnyddio'u sgiliau iaith yn y gweithle.	<ul style="list-style-type: none"> • Diffyg cydweithio o fewn y sector yn arafu cynnydd o ran cynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog.
--	---	--	---

4. Mewn ffocws: y sectorau ôl-16 ac addysg uwch

a. Addysg bellach cyfrwng Cymraeg a dwyieithog

i. Gweledigaeth

Gweledigaeth y Coleg ar gyfer y sector addysg bellach yw sicrhau bod y Gymraeg yn hygyrch i bawb.

Er mwyn gwireddu hyn mae angen defnyddio model datblygu sgiliau i gynyddu lefel ymwybyddiaeth, dealltwriaeth, hyder a rhuglder a fydd yn arwain at gynyddu sgiliau pawb yn y sector. Er mwyn cyflawni hyn, mae angen sicrhau'r canlynol:

- cynnydd yn lefel y gefnogaeth sydd i ddysgwyr er mwyn defnyddio a datblygu eu sgiliau Cymraeg;
- capasiti staffio digonol ar ystod o lefelau ieithyddol i gefnogi'r dysgwyr;
- darpariaeth ddwyieithog a chyfrwng Cymraeg yn cael eu datblygu mewn Colegau ar draws y wlad
- adnoddau a chymwysterau digonol i gefnogi'r dysgu hyn yn y Gymraeg.

Mae rôl allweddol i gyflogwyr hefyd wrth gydnabod a chreu'r galw am sgiliau Cymraeg yn y gweithleoedd.

ii. Cyd-destun

Ers i'r Gweinidog Addysg lansio'r [Cynllun Addysg Bellach a Phrentisiaethau](#) cyfrwng Cymraeg ym mis Ionawr 2019, mae'r Coleg wedi gweithio'n effeithiol gyda'i bartneriaid ac wedi gosod seiliau cadarn er mwyn gwireddu ymrwymiad y Llywodraeth i gynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog yn y sectorau hynny.

Yn ystod y 12 mis diwethaf, ar lefel cynllunio a datblygu strwythur cefnogi, mae'r Coleg wedi gwneud gwaith pwrpasol ac wedi gweld cynnydd addawol: Rydym wedi cyhoeddi adnoddau newydd er mwyn cefnogi dysgu cyfrwng Cymraeg yn y maes iechyd a gofal ynghyd ag adnoddau ymwybyddiaeth iaith a fydd yn cael eu defnyddio gan bob prentis i gyrraedd B3 yn eu gweithgaredd dysgu.

- Rydym wedi dyfarnu chwe grant gwerth cyfanswm o dros £125,000 er mwyn datblygu darpariaeth ym meysydd iechyd a gofal, gofal plant a gwasanaethau cyhoeddus.
- Rydym wedi penodi 47 o lysgenhadon ar draws Cymru ar gyfer y sector addysg bellach a phrentisiaethau.
- Rydym wedi datblygu perthynas effeithiol â phartneriaid allweddol er mwyn gweithredu elfennau penodol o'r Cynllun Gweithredu;
- Rydym wedi adnabod cyllidebau pwysig sydd eisoes yn cael eu defnyddio i gefnogi themâu pwysig o fewn y cynllun gweithredu ac wedi cytuno gyda'r cyrff sy'n dal y cyllidebau hynny sut y gallent gael eu defnyddio mewn modd strategol, e.e. Cymwysterau Cymru a'r Ganolfan Dysgu Cymraeg;
- Rydym wedi gweithio gyda'r Ganolfan Dysgu Cymraeg er mwyn lansio Cymraeg Gwaith Prentisiaethau ac yn parhau i isgontractio'r cynllun Cymraeg Gwaith Addysg Bellach i Golegau Cymru, er mwyn i Golegau Cymru ei gydylynu ar ein rhan.

Ond mewn gwirionedd, tu hwnt i ddatblygu strwythur cefnogi, nifer fach o ofynion tymor canol y Llywodraeth sy'n ymwneud â chynyddu darpariaeth y gellid eu cyflawni oddi fewn i'r ffrâm cyllido presennol.

Un o'r agweddau allweddol sydd wedi eu hamlygu gan y colegau addysg bellach yw'r prinder staff sy'n medru dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae data diweddar gan y Cyngor Gweithlu Addysg ar gyfer prosiect i Lywodraeth Cymru yn cadarnhau hyn.

Mae'r data'n dangos mai 15% yn unig o ddarlithwyr sy'n siarad Cymraeg – a dim ond 11% sy'n adrodd eu bod yn medru dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg.¹ Mae'r data hefyd yn adnabod sefyllfa pynciau penodol. Yn y tri phwnc sydd wedi eu blaenoriaethu, mae'r niferoedd sy'n siarad Cymraeg yn gyffredinol ychydig yn uwch (ond ar eu hisaf yn y maes Iechyd a Gofal). Ymhellach, mae'r patrwm ar draws y sefydliadau addysg bellach yn amrywio cryn dipyn fesul lleoliad a fesul pwnc. Noder mai dau goleg yn unig ar draws Cymru sydd â chapasiti yn y tri maes blaenoriaeth. Ymhellach, mae ystadegau a ryddhawyd yn ddiweddar gan Lywodraeth Cymru yn dangos mai, yn 2018/19, 9% yn unig o weithgareddau dysgu yn y sector addysg bellach oedd drwy gyfrwng y Gymraeg a/neu'n cynnwys elfennau dwyieithog.²

iii. Blaenoriaethau ac argymhellion

Cynlluniau tymor byr (2020/21)

Ers i'r Gweinidog Addysg lansio'r Cynllun Addysg Bellach a Phrentisiaethau cyfrwng Cymraeg ym mis Ionawr 2019, mae'r Coleg wedi gweithio'n effeithiol gyda'i bartneriaid ac wedi gosod seiliau cadarn er mwyn gwireddu ymrwymiad y Llywodraeth i gynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog yn y sectorau hynny.

¹ <https://www.ewc.wales/site/index.php/cy/ystadegau-ac-ymchwil/ystadegau-r-gweithlu-addysg.html> t.26.

² <https://gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2020-02/further-education-work-based-learning-and-community-learning-august-2018-july-2019-031.pdf>

Yn ystod y 12 mis diwethaf, ar lefel cynllunio a datblygu strwythur cefnogi, mae'r Coleg wedi gwneud gwaith pwrpasol ac wedi gweld cynnydd addawol: Rydym wedi cyhoeddi adnoddau newydd er mwyn cefnogi dysgu cyfrwng Cymraeg yn y maes iechyd a gofal ynghyd ag adnoddau ymwybyddiaeth iaith a fydd yn cael eu defnyddio gan bob prentis i gyrraedd B3 yn eu gweithgaredd dysgu.

- Rydym wedi dyfarnu chwe grant gwerth cyfanswm o dros £125,000 er mwyn datblygu darpariaeth ym meysydd iechyd a gofal, gofal plant a gwasanaethau cyhoeddus.
- Rydym wedi penodi 47 o lysgenhadon ar draws Cymru ar gyfer y sector addysg bellach a phrentisiaethau.
- Rydym wedi datblygu perthynas effeithiol â phartneriaid allweddol er mwyn gweithredu elfennau penodol o'r Cynllun Gweithredu;
- Rydym wedi adnabod cyllidebau pwysig sydd eisoes yn cael eu defnyddio i gefnogi themâu pwysig o fewn y cynllun gweithredu ac wedi cytuno gyda'r cyrff sy'n dal y cyllidebau hynny sut y gallent gael eu defnyddio mewn modd strategol, e.e. Cymwysterau Cymru a'r Ganolfan Dysgu Cymraeg;
- Rydym wedi gweithio gyda'r Ganolfan Dysgu Cymraeg er mwyn lansio Cymraeg Gwaith Prentisiaethau ac yn parhau i isgcontractio'r cynllun Cymraeg Gwaith Addysg Bellach i Golegau Cymru, er mwyn i Golegau Cymru ei gydlyn ar ein rhan.

Blaenoriaethau	Cyllideb ychwanegol
Cynllun Addysgu Cenedlaethol peilot yn y meysydd blaenoriaeth (hyd at ddau aelod staff CALI i bob sefydliad)	£750,000
Creu cynllun mentora cenedlaethol gydag un swydd ac adnoddau cyswllt	£60,000
	£810,000

Argymhelliad 1: Ar gyfer y flwyddyn ariannol 2020/21 mae angen buddsoddiad ychwanegol o £810,000 gan Lywodraeth Cymru er mwyn dechrau ar y gwaith o gynyddu sgiliau iaith staff sydd eisoes wedi eu cyflogi a recriwtio staff newydd sy'n medru addysgu'r meysydd blaenoriaeth trwy gyfrwng y Gymraeg.

Cynlluniau tymor canol (2021/22 a thu hwnt)

Mae'r Cynllun Gweithredu ar gyfer addysg bellach yn amlinellu wyth maes blaenoriaeth ar gyfer y Gymraeg sef:

- Iechyd a gofal
- Gofal plant
- Gwasanaethau cyhoeddus, megis yr heddlu a'r gwasanaeth tân
- Chwaraeon
- Celfyddydau perfformio
- Busnes
- Adeiladwaith
- Amaethyddiaeth

Yn dilyn blwyddyn beilot yn 2020/21 fel yr amlinellir uchod, awgrymir bwrw ymlaen ag ymestyn y ddarpariaeth Gymraeg o fewn ein colegau yn 2021/22 a thu hwnt, gan ganolbwyntio ar y meysydd blaenoriaeth. Er mwyn gwneud cynnydd holistaidd a chynaliadwy, yn unol â'r Cynllun Gweithredu, bydd angen rhoi strwythurau cefnogi cenedlaethol yn eu lle yn ogystal. Golyga hyn y gall y Coleg gynnig cefnogaeth i addysgwyr a chydlynu'r gwaith cynllunio gan gynnwys:

Sefydlu fforymau pynciol

Trefnu gweithgareddau dilyniant

Creu adnoddau Cymraeg yn seiliedig ar argymhellion yr arbenigwyr pwnc

Trefnu digwyddiadau Deialog Diwydiant

Cyflogi Swyddogion Datblygu yn y meysydd hyfforddiant, cwricwlwm a marchnata

Er mwyn creu diwylliant a chymuned Gymreig o fewn y colegau addysg bellach a sicrhau twf cynaliadwy yn y defnydd proffesiynol a chymdeithasol o'r Gymraeg yn ein cymunedau, mae angen pwyslais eglur hefyd ar gefnogi amgylchedd ac ethos ddwyieithog yn y sefydliadau addysg bellach a'r gweithle. Mae hyn yn elfen yr un mor bwysig o'r strategaeth a chynyddu'r lefel staffio. O ran creu ethos a diwylliant Cymraeg, ein huchelgais erbyn 2025/26 yw y

bydd gan bob coleg:

- Swyddog cangen
- Rhaglen o weithgareddau hybu a hyrwyddo
- O leiaf tri llysgennad

O gymryd ymagwedd hollstaidd a chynaliadwy i'r gwaith o gynllunio ar gyfer cyfoethogi'r ddarpariaeth gellid cael sicrwydd y bydd y Cynllun yn cael yr ardrawiad mwyaf posib.

Er mwyn cyflawni'r weledigaeth, bydd angen cyllideb dros dair blynedd fel a ganlyn:

Blwyddyn	Cyllideb
Blwyddyn 1 (2021/22)	£1,400,000
Blwyddyn 1 (2021/22)	£2,500,000
Blwyddyn 3 (2023/24)	£3,200,000

Argymhelliad 2: Ar gyfer tymor nesaf Senedd Cymru, dylid ymrwymo i weithredu'r Cynllun Gweithredu yn ei gyfanrwydd dros gyfnod o dair blynedd gyda'r nifer o bynciau a gefnogir yn cynyddu'n flynyddol yn unol ag uchelgais y Llywodraeth. Er mwyn cyflawni'r weledigaeth, bydd angen cyllideb dros dair blynedd fel a ganlyn: Blwyddyn 1: £1,400,000, Blwyddyn 2: £2,500,000, Blwyddyn 3: £3,200,000

b. Prentisiaethau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog

i. Gweledigaeth

Gweledigaeth y Coleg ar gyfer y sector prentisiaethau yw sicrhau bod y Gymraeg yn hygyrch i bawb.

Er mwyn gwireddu hyn mae angen defnyddio model datblygu sgiliau tebyg i'r un a amlinellwyd uchod ar gyfer y sector addysg bellach er mwyn cynyddu lefel ymwybyddiaeth, dealltwriaeth, hyder a rhuglder pawb yn y sector. Er mwyn cyflawni hyn mae angen sicrhau'r canlynol:

- cynnydd yn lefel y gefnogaeth sydd i brentisiaid ddefnyddio a datblygu eu sgiliau Cymraeg;
- capasiti staffio digonol ar ystod o lefelau ieithyddol i gefnogi'r prentisiaid;
- prentisiaethau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog yn cael eu datblygu ar draws y wlad;
- adnoddau a chymwysterau digonol ar gael i gefnogi'r dysgu hyn yn y Gymraeg.

Mae rôl allweddol i gyflogwyr yn y maes hwn hefyd, yn benodol wrth gydnabod a chreu'r galw am sgiliau Cymraeg yn y gweithleoedd a darparu cefnogaeth wrth fentora'r prentisiaid yn y gweithle.

ii. Cyd-destun

Yn nhermau gweithlu, yn y sector prentisiaethau, 10% yn unig sy'n adrodd eu bod yn medru siarad Cymraeg a dim ond 7% sy'n medru dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg.³ Ac mae ystadegau a ryddhawyd yn ddiweddar gan Lywodraeth Cymru yn dangos mai, yn 2018/19, 12% yn unig o'r gweithgareddau dysgu yn ymwneud â dysgu yn seiliedig ar waith oedd trwy gyfrwng y Gymraeg a/neu'n cynnwys elfennau dwyieithog.⁴ Mae'r canrannau isel hyn yn tanlinellu'r gwaith sydd angen ei gyflawni yn y sector hwn i wireddu'r nod o gynyddu cyfleoedd hyfforddi Cymraeg.

Mae'r Coleg eisoes yn gweithio mewn partneriaeth ag NTFW a Chymwysterau Cymru er mwyn sicrhau bod rhagor o gymwysterau ac asesiadau ar gael yn ddwyieithog. Mae gan Gymwysterau Cymru bolisi sy'n datgan bod disgwyl i bob cymhwyster sy'n cael ei gymeradwyo fod ar gael yn y Gymraeg. Fodd bynnag, nid yw'r disgwyliad hwn yn cynnwys nifer sylweddol o gymwysterau sy'n cael eu cynnig ar hyn o bryd yn y sector ôl-16.

iii. Blaenoriaethau ac argymhellion y Coleg

Ar y cyd â Chymwysterau Cymru a'r darparwyr prentisiaethau, mae'r Coleg yn cynnal ymarferiad mapio ffurfiol er mwyn bod mewn sefyllfa i nodi'r blaenoriaethau y dylid rhoi sylw iddynt. Bydd canlyniadau'r ymarferiad mapio yn llywio penderfyniadau cyllido Cymwysterau Cymru a'r Coleg o ran cyfieithu cymwysterau i'r Gymraeg gan ddefnyddio'r gyllideb o £180,000 sydd gan Cymwysterau Cymru i'r pwrrpas hwn ar gyfer 2020/21. Byddwn yn sicrhau bod cyllideb y sector prentisiaethau ar gyfer cydlynu a hyrwyddo (c. £50,000) yn cael ei asio â'r Cynllun Gweithredu. Mae'r Coleg hefyd – mewn partneriaeth â'r Ganolfan Dysgu Cymraeg – wedi sicrhau ymrwymiad i ariannu hyfforddiant iaith gwerth hyd at £100,000 yn ystod y flwyddyn i ddod.

Tu hwnt i'r gweithgareddau a amlinellir uchod, mae'r Coleg o'r farn mai'r cyfrwng mwyaf effeithiol i gynyddu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg yn y sector prentisiaethau yng Nghymru mewn modd ystyrlon yw sicrhau bod y

³ <https://www.ewc.wales/site/index.php/cy/ystadegau-ac-ymchwil/ystadegau-r-gweithlu-addysg.html> t.26.

⁴ <https://gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2020-02/further-education-work-based-learning-and-community-learning-august-2018-july-2019-031.pdf>

cytundebau rhwng Llywodraeth Cymru a'r darparwyr prentisiaethau a fydd yn cael eu hadolygu nesaf yn ystod haf 2020 yn cyfeirio yn glir at ddisgwyliadau'r Llywodraeth o ran y Gymraeg. Fel rhan o'r broses gytundebol gellid gosod targedau penodol ar gyfer y nifer o brentisiaethau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog – gan amrywio'r targedau'n unol â'r maes cyflogaeth a sgiliau'r prentisiaid. Byddai hyn yn sicrhau bod manteision clir i ddarparwyr i ddatblygu darpariaeth, felly hefyd fod goblygiadau cyllidebol i'r darparwr os nad oes cynnydd. Byddai trefn o'r fath hefyd yn arwain at waith pwrpasol i gefnogi prentisiaid i ddilyn eu cymwysterau drwy gyfrwng Gymraeg, er mwyn sicrhau bod nifer digonol o diwtoriaid ac aseswyr ar gael ac i sicrhau bod cymwysterau dwyieithog ar gael ar draws ystod eang o feysydd.

Gydag arweiniad clir gan y Llywodraeth ar lefel cytundebu, amlinellir cyllideb gymharol fach isod ar gyfer y Coleg Cymraeg i sicrhau bod strwythurau cefnogi cenedlaethol yn eu lle a bod adnoddau dwyieithog penodol yn cael eu datblygu i gefnogi'r prentis a'r darparwr:

Blwyddyn	Cyllideb
Blwyddyn 1 (2021/22)	£500,000
Blwyddyn 1 (2021/22)	£725,000
Blwyddyn 3 (2023/24)	£865,000

Byddai cyllideb o'r fath yn galluogi'r Coleg i:

- gynllunio'n strategol;
- dylanwadu ar dargedau cyfrwng Cymraeg/dwyieithog yn y sector prentisiaethau;
- darparu strwythur i gefnogi hyn (swyddogion datblygu yn y Coleg);
- gweithredu prosiectau penodol fel llysgenhadon, pencampwyr cyflogwyr, grantiau i gefnogi gweithgareddau ffurfiol ac anffurfiol, ymgyrchoedd hybu a hyrwyddo, ymgysylltu â chyflogwyr, adnoddau i gefnogi'r cwricwlwm a fforymau pynciol.

Argymhelliad 3: Dylai'r Llywodraeth sicrhau bod y cytundebau rhyngddynt hwy a'r darparwyr prentisiaethau, a fydd yn cael eu hadolygu nesaf yn ystod haf 2020, yn cyfeirio'n glir at ddisgwyliadau'r Llywodraeth o ran y Gymraeg.

Argymhelliad 4: Dylid hefyd clustnodi cyllideb rhesymol i'r Coleg er mwyn sicrhau bod strwythurau cefnogi cenedlaethol yn eu lle: Blwyddyn 1: £500,000, Blwyddyn 2: £725,000 a Blwyddyn 3: £865,000.

c. Y Gymraeg mewn addysg uwch

i. Gweledigaeth

Mae Cynllun Academaidd y Coleg ar gyfer addysg uwch yn seiliedig ar yr egwyddor fod 'hawl gan bob myfyriwr i addysg uwch cyfrwng Cymraeg o'r radd flaenaf'.⁵ Nod y Coleg yw gweithio gyda'r prifysgolion i gynyddu'r cyfleoedd astudio i fyfyrwyr sy'n dymuno dilyn rhan o'u hastudiaethau gradd drwy gyfrwng y Gymraeg.

Ym mlynnyddoedd cyntaf y Coleg, canolbwyntiwyd ar ddatblygu capasiti academaidd a chreu swyddi darlithio newydd, ac mae'r gwaith i ymestyn y ddarpariaeth ar draws ystod mor eang â phosibl o bynciau'n parhau. Mae gwaith cynllunio academaidd y Coleg ar gyfer 2020 a thu hwnt yn canolbwyntio ar:

- Profiad y myfyriwr – bod myfyrwyr cyfrwng Cymraeg yn derbyn profiad addysgol o'r radd flaenaf;
- Darlithwyr – bod nifer addas o ddarlithwyr i gynnal y ddarpariaeth ac i gynnig ystod mor eang â phosibl o bynciau drwy gyfrwng y Gymraeg;
- Cwricwlwm – bod darpariaeth academaidd ar gyfer myfyrwyr yn cael ei darparu mewn modd cost-effeithiol mewn cynifer â phosibl o ddisgyblaethau;
- Canlyniadau Myfyrwyr – bod myfyrwyr cyfrwng Cymraeg yn cyflawni i'w llawn botensial o safbwynt eu cyfraddau cyflawni a'u llwyddiant i gael eu cyflogi ar ddiwedd eu hastudiaethau neu i symud ymlaen at astudiaethau ôl-raddedig;
- Adnoddau – bod profiad addysgu'r myfyrwyr yn cael ei gyfoethogi drwy ddatblygiad adnoddau o'r radd flaenaf;
- Cyflogadwyedd – bod anghenion datblygu gweithlu yng Nghymru yn cael eu hadnabod ac yn cyfrannu at gynllunio a datblygu darpariaeth;
- Cynaliadwyedd – bod cynifer o fyfyrwyr â phosibl yn elwa ar ddarpariaeth addysg uwch cyfrwng Cymraeg.

ii. Cyd-destun

Ers sefydlu'r Coleg yn 2011, mae sefyllfa'r Gymraeg mewn addysg uwch wedi ei thrawsnewid: mae cynnydd

sylweddol wedi'i weld yn y prifysgolion o ran y ddarpariaeth Gymraeg, y dewis a gynigir i fyfyrwyr, a'r nifer o fyfyrwyr sy'n dewis astudio rhywfaint o'u cwrs drwy gyfrwng y Gymraeg.

Dros y degawd diwethaf, mae'r ystod o ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg yn ein prifysgolion wedi cynyddu'n sylweddol a bellach mae tua 1,000 o gyrsiau ar gael i'w hastudio trwy gyfrwng y Gymraeg. Bellach hefyd mae cymuned gref o ddarlithwyr ac addysgwyr cyfrwng Cymraeg yn gweithio yn ein prifysgolion ledled Cymru. Bu aelodaeth i'r Coleg yn agored ers y cychwyn a chan adeiladu ar lwyddiant y Cynllun Staffio Academaidd, lanswyd y cynllun Darlithwyr Cysylltiol yn 2018 ac mae ganddo eisoes dros 300 o aelodau. Mae'r cynllun hwn yn caniatáu i bawb sy'n addysgu drwy'r Gymraeg mewn prifysgol fod yn un o ddarlithwyr cysylltiol y Coleg.

O ganlyniad i'r datblygiadau sylweddol yn y ddarpariaeth a'r cynnydd yn y nifer o ddarlithwyr ac addysgwyr, ers sefydlu'r Coleg mae cynnydd o dros 2,000 yn y nifer o fyfyrwyr llawn amser sy'n astudio o leiaf rhywfaint o'u cwrs drwy gyfrwng y Gymraeg a chynnydd o oddeutu 400 yn y nifer sy'n astudio traean o'u cwrs drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae'r Coleg, ar y cyd â'r prifysgolion, wedi cyflawni cryn dipyn mewn amgylchedd heriol, cystadleuol a chyfnewidiol, a than yn ddiweddar wedi dygymod yn dda â lleihad mewn adnoddau yn ogystal â datblygiadau technolegol cyflym a newidiadau yn yr hinsawdd wleidyddol.

Fodd bynnag, mae'r cyfnod presennol yn un heriol tu hwnt i'n prifysgolion yn ariannol gyda niferoedd myfyrwyr yn amrywio o flwyddyn i flwyddyn, a niferoedd sylweddol yn dewis astudio y tu allan i Gymru. O ganlyniad, mae nifer o'n sefydliadau addysg uwch wedi gorfod gwneud toriadau, ailstrwythuro a diswyddo nifer o'u staff mewn blynyddoedd diweddar.

Canlyniad hynny yw bod y prifysgolion wedi mynd yn fwyfwy dibynnol ar gyllid y Coleg i gynnal eu darpariaeth Gymraeg, ac mae hyd yn oed y pynciau lle y bu traddodiad cryf o ddysgu trwy gyfrwng y Gymraeg yn profi gwasgfa, ac yn llai cynaliadwy heb gymorth y Coleg.

Ar yr un pryd, mae cyllideb graidd y Coleg ar gyfer y sector addysg uwch wedi aros yn yr unfan ers 2016 ac felly mae dygymod â'r cynnydd yn y gost o gynnal y ddarpariaeth Gymraeg, e.e. codiadau cyflog, pensiynau a chwyddiant, wedi bod yn fater o gryn bryder i'r prifysgolion.

Nid oes amheuaeth y byddai'r cyfleoedd astudio cyfrwng Cymraeg i fyfyrwyr wedi crebachu dros y pum mlynedd ddiwethaf heb gyllideb, cefnogaeth ac arweiniad y Coleg. Ond nid oes sicrwydd y bydd cyllideb disymud barhaus yn ddigon i amddiffyn y ddarpariaeth bresennol rhag doriadau.

Serch hynny, mae'r Coleg yn parhau i gynllunio mewn ffordd uchelgeisiol ar gyfer y dyfodol, ac wedi cytuno ar fodel gyda Chyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru (CCAUC) lle y bydd disgwyl i bob darparwr addysg uwch yn eu Cynlluniau Ffioedd a Mynediad anelu at sicrhau bod canran benodol o'u holl fyfyrwyr sy'n siarad Cymraeg yn astudio rhywfaint o'u cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg. Yn y cyd-destun a nodwyd, mae'r model hwn yn fodd addas o osod targedau a mesur llwyddiant y prifysgolion i gyrraedd y targedau hynny.

Dros y cyfnod nesaf, nod y Coleg fydd cynnal y ddarpariaeth bresennol, adeiladu ar y cynnydd a welwyd drwy ddyfnhau ac ymestyn y ddarpariaeth lle bo hynny'n briodol, yn ogystal â datblygu cynlluniau newydd er mwyn ehangu mynediad a denu cynulleidfaoedd newydd at y Gymraeg mewn addysg uwch.

iii. Blaenoriaethau ac argymhellion y Coleg

Bydd yr heriau a amlinellwyd uchod yn parhau ac mewn rhai achosion yn dwysáu dros y cyfnod nesaf. Mae'n hollbwysig felly, mewn cyfnod economaidd heriol, bod y Coleg yn gweithio mewn modd hyblyg a chreadigol er mwyn sicrhau'r defnydd gorau o'i gyllideb bresennol a sicrhau bod y Gymraeg yn parhau i fod yn iaith astudio i nifer cynyddol o fyfyrwyr.

Gyda chynnydd cymedrol yn y grant craidd ar gyfer addysg uwch (yn cyfateb i gynnydd chwyddiant ers 2011), byddai modd sicrhau:

- bod y ddarpariaeth a ariennir eisoes yn cael ei chynnal;
- bod amser darlithwyr cyfrwng Cymraeg yn cael ei warchod at ddiben dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg;
- na cheir unrhyw grebachu ar y ddarpariaeth bresennol.

Argymhelliad 5: Dylid cynyddu grant craidd y Coleg ar gyfer addysg uwch er mwyn cyfateb â chynnydd chwyddiant ers 2011.

Sicrhau bod y Gymraeg yn elwa o ddiffidend Diamond

Yn ogystal â sicrhau ein bod yn cynnig gwerth am arian gyda'r gyllideb bresennol, cred y Coleg y dylid rhoi ystyriaeth i nifer o ddatblygiadau pellach y gellid eu cyflawni ag arian ychwanegol, yn benodol o gyllid y dylid ei glustnodi ar gyfer y Gymraeg trwy'r diffidend ar gyfer addysg uwch a ragwelir o ganlyniad i drefniadau cyllido Diamond.

Yn sgil gweithredu argymhellion adroddiad Syr Ian Diamond ar gyllido addysg uwch yng Nghymru, mae hyn wedi arwain at gynnydd yn y cyllid strategol a fydd ar gael i ddarparwyr addysg uwch drwy CCAUC. Caiff y cyllid ychwanegol hwn ei ddsbarthu'n unol â blaenoriaethau strategol CCAUC, ac eisoes gwelwyd dosbarthu mwy o

gyllid i gefnogi pynciau drudfawr yng Nghymru ym mlwyddyn academaidd 2019/20. Erbyn blwyddyn academaidd 2020/21, rhagwelir y bydd £27m o gyllid ychwanegol ar gael i'r sector yng Nghymru drwy "ddifidend Diamond".

Mae'r Coleg eisoes wedi dechrau trafodaethau gyda'r Cyngor Cyllido er mwyn pwysleisio'r angen i glustnodi cyfran o'r difidend hwnnw ar gyfer cefnogi darpariaeth cyfrwng Cymraeg, gan fod costau cynnal darpariaeth trwy gyfrwng y Gymraeg oddeutu 25% yn uwch na chostau cynnal darpariaeth cyfrwng Saesneg. Byddai swm o £2m o'r difidend hwn, i'w ddsbarthu i'r sector addysg uwch yng Nghymru yn unol â blaenoriaethau strategol Cynllun Academaidd y Coleg, a thrwy brosesau a modelau cyllido'r Coleg, yn caniatáu ymestyn gweithgareddau'r Coleg yn sylweddol.

Drwy neilltuo £2m o arian Diamond yn y man cyntaf ar gyfer y Gymraeg, gall y Coleg ymrwymo i:

- A. gynyddu cyfleoedd o fewn y modelau presennol;
- B. ehangu mynediad a denu cynulleidfaoedd newydd.

A. Cynyddu cyfleoedd o fewn y modelau presennol

Erbyn 2020, bydd y cynllun Grantiau Pynciol, sy'n disodli'r Cynllun Staffio blaenorol, wedi cyrraedd ei gapasiti o ran y gyllideb graidd a ddarperir i'r Coleg ar hyn o bryd.

Mae'r Coleg yn ceisio parhau i gynyddu'r ystod o bynciau sydd ar gael i'w hastudio yn y Gymraeg, ac eleni wedi mentro i ambell faes newydd drwy ddarparu Grantiau Sbarduno cymharol fach i ambell bwnc neu brifysgol lle na cheid darpariaeth cyfrwng Cymraeg o'r blaen, e.e. Deintyddiaeth a Milfeddygaeth. Bu'r cynllun hwn yn llwyddiannus ond gyda'r cyllid sydd ar gael, nid oes sicrwydd y bydd modd parhau i gynnig cefnogaeth barhaus i'r adrannau hyn, nac i ymestyn ystod y ddarpariaeth ymhellach cyn bod yr ymrwymiadau'n fwy na'r gyllideb.

Gyda chynnydd cymedrol mewn cyllideb, byddai modd:

- cefnogi prifysgolion sydd eisoes yn derbyn Grant Pynciol i gyrraedd a mynd y tu hwnt i'w targedau. Mae rhai prifysgolion yn awyddus i ddyfnhau'r profiad astudio sydd ar gael i fyfyrwyr drwy ddyblu faint o gredydau sydd ar gael drwy gyfrwng y Gymraeg (h.y. codi o 40 credyd y flwyddyn i 80 credyd), tra bod pawb yn awyddus i gynyddu niferoedd y myfyrwyr sy'n cofrestru ar y ddarpariaeth.
- Cynyddu faint o bynciau sy'n cynnwys elfen o ddysgu cyfrwng Cymraeg, e.e. pynciau gofal iechyd megis Optometreg, Radiograffeg a Iechyd Galwedigaethol yn ogystal â Phensaerniaeth, Cynllunio Gwlad a Thref, a Seicoleg Addysgol.
- Cynyddu nifer y lleoliadau sy'n cynnig pynciau penodol, er mwyn rhoi gwir ddewis i fyfyrwyr. Byddai hyn ond yn addas petai niferoedd myfyrwyr yn ei ganiatáu.

B. Ehangu mynediad a denu cynulleidfaoedd newydd

Mae modelau cyllido presennol y Coleg yn canolbwyntio ar ddarpariaeth israddedig llawn amser, ac yn cefnogi adrannau sy'n cynnig cyfleoedd astudio 'o sylwedd' i fyfyrwyr (h.y. lle y mae modd astudio un ai o leiaf traean neu ddeuparth y cynllun gradd trwy gyfrwng y Gymraeg).

Fodd bynnag, gyda chynnydd rhesymol yn y gyllideb, ceir nifer mawr o gyfleoedd i ymestyn y ddarpariaeth y tu hwnt i'r cyfyngiadau hynny, gan ehangu mynediad at y Gymraeg a cheisio apelio at gynulleidfaoedd newydd, gan gynnwys:

- Dyfnhau'r modd astudio, a sicrhau twf mewn darpariaeth cyfrwng Cymraeg ôl-raddedig, ôl-gymhwyso, graddau sylfaen, darpariaeth 'mynediad at addysg uwch', darpariaeth addysg uwch mewn addysg bellach, darpariaeth yn y gweithle, datblygiad proffesiynol parhaus, ayyb;
- Cynnal sgiliau iaith myfyrwyr nad ydynt yn cael cyfle, neu nad ydynt yn dewis, astudio traean neu ragor o'u cwrs gradd trwy gyfrwng y Gymraeg. Gall hyn gynnwys cynnig darpariaeth rhwng 10 credyd a 30 credyd y flwyddyn, a fyddai'n galluogi myfyrwyr i ddefnyddio eu Cymraeg ar lefel addysg uwch, meithrin eu hyder a chynnal a datblygu eu sgiliau dwyieithog. Mae'r data'n dangos bod pwll potensial sylweddol o fyfyrwyr ym mhrifysgolion Cymru sydd yn ddihyder yn eu sgiliau iaith, a/neu'n disgrifio eu hunain fel myfyrwyr 'nad ydynt yn rhugl'. Tra bod siaradwyr rhugl yn fwy tebygol o gofrestru ar fodiwlau cyfrwng Cymraeg na myfyrwyr nad ydynt yn rhugl, mae nifer y myfyrwyr hynny nad ydynt yn rhugl tua dwywaith yn fwy na nifer y myfyrwyr rhugl. O gynllunio darpariaeth bwrpasol ar gyfer y gynulleidfa hon, gellid gwella eu sgiliau iaith a rhoi iddynt yr hyder a'r arfau iaith angenrheidiol i ymuno â'r gweithlu dwyieithog.
- Drwy efelychu model pyramid y sector ôl-16, gellid hefyd ddefnyddio cyllid ychwanegol i'r sector addysg uwch er mwyn creu darpariaeth bwrpavsol ar gyfer myfyrwyr di-Gymraeg, megis modiwlau ymwybyddiaeth iaith, Cymraeg i ddechreuwy, ayyb. Byddai hyn hefyd yn cyfrannu'n sylweddol at nodau ac amcanion Miliwn o Siaradwyr.

Mae'r Coleg wedi cefnogi cynllun arbrofol ym Mhrifysgol De Cymru eleni i ddarparu modiwlau cyflogadwyedd sy'n cyfuno hyfforddiant sgiliau iaith a sgiliau ar gyfer y gweithle, a chyfrannu at yr ymdrech i greu gweithlu proffesiynol dwyieithog a chyflawni un o brif nodau strategaeth Miliwn o Siaradwyr. Gyda chyllideb briodol, gellid efelychu'r cynllun hwn ar draws pob prifysgol, er mwyn sicrhau bod pob myfyriwr, beth bynnag fo'r cwrs gradd, yn cael y cyfle i astudio drwy gyfrwng y Gymraeg tra eu bod yn y brifysgol.

Argymhelliad 6: Dylid clustnodi £2m o'r cyllid ychwanegol a fydd gan CCAUC ym mlwyddyn academaidd 2020/21 o ganlyniad i "difidend Diamond" ar gyfer y Gymraeg mewn addysg uwch a rhoi cyfrifoldeb dros y gyllideb i'r Coleg Cymraeg.

Arwain ar drefniadau ar gyfer hyfforddi athrawon gyda sgiliau Cymraeg a dwyieithog

Bydd sicrhau cyflenwad digonol o athrawon, darlithwyr a hyfforddwyr Cymraeg yn allweddol i lwyddiant strategaeth Cymraeg 2050 Llywodraeth Cymru. Ar hyn o bryd, cred y Coleg yw ei bod yn anochel na fydd y targedau presennol ar gyfer cynyddu niferoedd athrawon sy'n dysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yn cael eu cyrraedd, gan gynnwys dysgu'r Gymraeg fel pwnc yn y sector uwchradd.

Ymddengys bod amryw weithgareddau ar waith i geisio mynd i'r afael â'r heriau, ond o gynnal trafodaethau â rhanddeiliaid, nid yw'n glir o gwbl yn lle y mae'r cyfrifoldeb yn gorwedd dros sicrhau bod corff penodol yn gweithredu fel lladmerydd effeithiol dros gynllunio strategol a hir dymor yn y maes. Cred y Coleg bod angen cyllid neilltuol, a chorff â chyfrifoldeb penodol, er mwyn sicrhau bod digon o athrawon yn cael eu hyfforddi yng Nghymru i gyflenwi anghenion cyfrwng Cymraeg y sector ysgolion cynradd ac uwchradd, ac mai'r Coleg ddylai dderbyn y cyfrifoldeb am hyn. Nid yw'n gwneud synnwyr bellach mai dyma'r unig faes o fewn i addysg uwch lle nad oes gan y Coleg rôl o ran cynllunio a chefnogi darpariaeth.

Gyda chyllideb neilltuol a chyfrifoldebau penodol, cred y Coleg y gall wneud gwahaniaeth sylweddol yn y maes hyfforddi athrawon drwy sbarduno gwell cydweithio rhwng gwahanol gyrrff (fel y profwyd eisoes ym maes addysg bellach a phrentisiaethau) a sicrhau mwy o werth am arian i Lywodraeth Cymru

Argymhelliad 7: Dylid rhoi cyfrifoldeb penodol i'r Coleg arwain ar drefniadau cenedlaethol ar gyfer hyfforddi athrawon gyda sgiliau Cymraeg a dwyieithog. Bydd angen cyllideb benodol ychwanegol o £200,000 ar y Coleg i ymgymryd â rôl o'r fath. Yn ogystal byddem yn rhagweld rhai cyllidebau presennol yn trosglwyddo i'r Coleg.

Creu gweithlu dwyieithog ar gyfer y Gwasanaeth Iechyd

Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod gweledigaeth glir yn ei strategaeth Mwy Na Geiriau ar gyfer darparu gofal a gwasanaeth iechyd o ansawdd i bobl Cymru - golyga hyn yn ymarferol bod modd i glaf gyfathrebu yn y Gymraeg neu'r Saesneg ag ymarferwyr iechyd a gofal perthnasol. Mae hyn yn profi'n dalcen caled i'r Byrddau Iechyd ar draws Cymru sy'n adrodd bod recriwtio gweithlu dwyieithog yn her sylweddol.

Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC / HEIW) yw'r corff sy'n gyfrifol am gynllunio a datblygu gweithlu'r GIG ac mae ganddo gyllideb sylweddol at y pwrpas hwn.

Cred y Coleg y dylid sefydlu perthynas strategol rhyngddo ac AaGIC er mwyn cytuno ar dargedau a nodau addas a datblygu cynlluniau pwrpasol. Mae hyn yn gweddu i'r strategaeth drafft gweithlu iechyd a gofal a gyhoeddwyd yn 2020 gan AaGIC a Gofal Cymdeithasol Cymru.

Mae angen strategaeth gynhwysfawr i ddatblygu gweithlu hyderus ddwyieithog ar gyfer y sectorau iechyd a gofal yng Nghymru. Bydd angen gwaith a thrafodaeth fanwl ar strategaeth o'r fath ond bydd angen i'r nodweddion a ganlyn fod yn rhan allweddol ohono er mwyn creu'r newid y dymuna'r Llywodraeth ei weld:

- Ymwybyddiaeth iaith yn rhan greiddiol o hyfforddiant pob darpar ymarferydd iechyd a gofal yng Nghymru;
- Targedau clir o ran y nifer o hyfforddeion fydd yn cofrestru ar ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ar draws yr holl gyrsiau iechyd bob blwyddyn

Bydd angen i'r strategaeth fod yn rhan amlwg o'r broses o gomisiynu cyrsiau a bydd angen i ganran o'r gyllideb gael ei glustnodi ar gyfer hyfforddi gweithlu dwyieithog.

Argymhelliad 8: Dylid sefydlu perthynas strategol agos rhwng AaGIC a'r Coleg Cymraeg er mwyn cytuno ar dargedau a nodau addas a datblygu cynlluniau pwrpasol.

Cydweithio'n effeithiol ar draws y sector ôl-orfodol er mwyn cynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg a dwyieithog

Mae'r newidiadau arfaethedig i'r sector ôl-orfodol yng Nghymru a chynlluniau'r Llywodraeth i sefydlu'r Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil Newydd (CADY/CTER) yn cynnig cyfle euraidd i sicrhau bod y sector gyfan yn ymrwmo i gydweithio gyda'r Coleg mewn modd effeithiol a strategol er mwyn cefnogi'r nod o gynyddu'r ddarpariaeth Gymraeg. Mae'n hanfodol fod y corff newydd yn cael ei sefydlu mewn modd a fydd yn sicrhau bod y Gymraeg yn ganolog i'w werthoedd a'i nodau ac y bydd yr iaith yn cael ei phrif ffrydio ar draws gweithgareddau'r Comisiwn.

Mae'r Coleg yn ymrwmo i weithio'n effeithiol gyda'r corff newydd er mwyn cytuno ar dargedau a nodau addas ar gyfer y sefydliadau addysgiadol a'r darparwyr.

Argymhelliad 9: Dylid sefydlu perthynas strategol agos rhwng y Coleg a CADY er mwyn hwyluso cydweithio effeithiol ar draws y sector ôl-orfodol yng Nghymru a chynyddu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg.

CYSYLLTU Â NI:

Coleg Cymraeg Cenedlaethol

Y Llwyfan

Heol y Coleg

Caerfyrddin

SA31 3EQ

01267 610400

colegcymraeg.ac.uk

@ColegCymraeg

